

4

“Als je uit een gezin komt waar iedereen de krant leest, neem je dat vanzelf over.”

Nelleke (22, student hbo)

“Ik moet voor school kranten lezen, dus ik lees verschillende kranten.”

Romario (19, student mbo)

HOOFDSTUK 4

Krantengebruik en socialisatie: welke factoren zetten jongeren aan tot kranten lezen?

- 4.1 Beginnende lezers: eerste kennismaking met de krant
- 4.2 Sociale stimulansen
- 4.3 Kranten in de thuissituatie
- 4.4 Kranten in het onderwijs
- 4.5 Kranten en de vriendenkring
- 4.6 Kranten en mediawijsheid
- 4.7 Conclusies

Inleiding

Een docent Nederlands aan het St. Ludgercollege in Doetinchem geeft zijn leerlingen regelmatig de opdracht in het weekend de krant te lezen. Om te voorkomen dat dat door de leerlingen wordt ervaren als verplichting, en dus als iets vervelends – luidt de opdracht: “ga op zaterdagochtend lekker de krant lezen, met een stuk appelgebak en een kop thee erbij.” Dat appelgebak en die kop thee horen bij de opdracht. De docent vindt het namelijk belangrijk dat zijn leerlingen het lezen van kranten beleven als een aangename bezigheid, die deel zou moeten uitmaken van hun dagelijks leven.

Willen kranten zich kunnen verheugen op de aandacht van jongeren, dan is een dergelijke aanmoediging door enthousiaste docenten van groot belang. Want het aantal huishoudens met een krantenabonnement neemt af en daarmee ook het aantal jongeren dat opgroeit met de krant. De socialiserende functie komt dus sterker te liggen bij de school.

Om te achterhalen welke factoren ertoe bijdragen om het lezen van kranten te bevorderen, is de respondenten gevraagd:

- Wanneer ben je voor het eerst in aanraking gekomen met kranten?
- Werd het lezen van kranten in jouw omgeving actief gestimuleerd, en zo ja, door wie?
- Wordt / werd in jouw jeugd thuis veel over het nieuws gepraat?
- Op welke wijze is in het onderwijs aandacht besteed aan het werken met kranten?

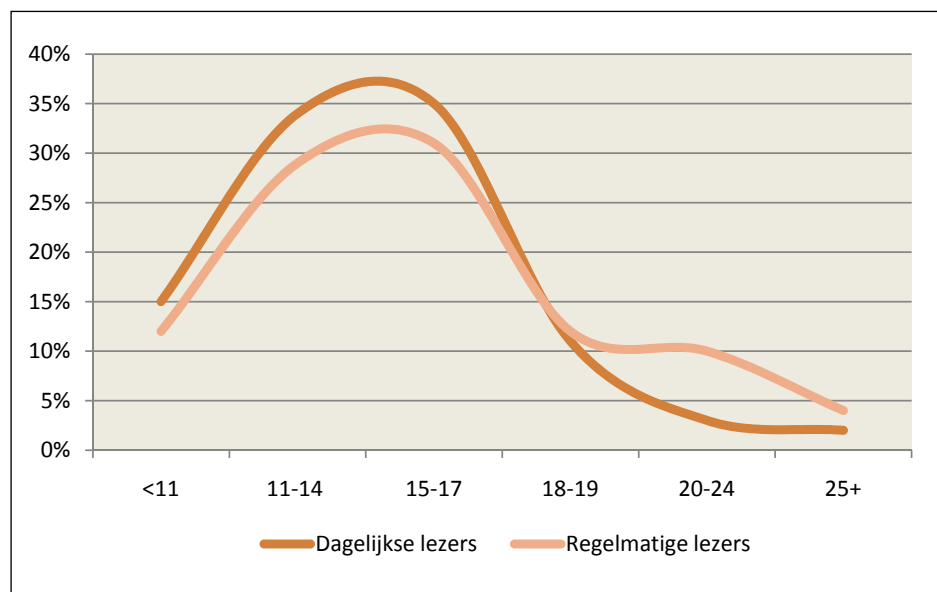
In de resultaten wordt vergeleken hoe lezers (respondenten die aangeven nu regelmatig een krant te lezen) deze vragen beantwoorden t.o.v. niet-lezers (respondenten die aangeven zelden of nooit een krant te lezen).

4.1. Beginnende lezers

Voor de meeste lezers geldt dat de eerste kennismaking met de krant plaatsvond vóór de 18e verjaardag, zie figuur 4.1.1.

Na het 17e jaar vertoont de grafiek zowel voor dagelijkse lezers als voor regelmatige lezers een flinke duikeling, om daarna geleidelijk aan verder te dalen. Vanaf 18 jaar lopen de getallen enigszins uiteen, hetgeen begrijpelijk is: van de dagbladlezers is de meerderheid kennelijk al op vroegere leeftijd in aanraking gekomen met dagbladen. Dat kan niet nog eens op latere leeftijd. Daarentegen geldt voor regelmatige lezers dat zij iets ouder zijn wanneer zij voor het eerst kennismaken met de krant. Hoewel uit deze gegevens (nog) geen causaal verband blijkt, lijkt het erop dat een vroege kennismaking de kans op een frequenter krantengebruik bevordert.

Figuur 4.1.1 Eerste kennismaking met kranten van huidige krantenlezers

4.2 Sociale stimulansen

Socialisatie is de mate waarin mensen het gedrag of de normen en waarden van de omgeving aanleren en overnemen. Als voornaamste beïnvloeders gelden familie (ouders, broers/zussen, grootouders, ooms/tantes, neven/nichten), vrienden, klasgenoten, leraren.

Ruim de helft van de respondenten zegt dat hun vader en/of moeder hen heeft/hebben gestimuleerd om de krant te gaan lezen. Voor intensieve lezers ligt dat percentage significant hoger dan voor extensieve lezers. Het omgekeerde geldt voor jongeren die zeggen door niemand te zijn gestimuleerd. Dat percentage ligt onder extensieve lezers significant hoger dan onder intensieve lezers. Ofwel: jongeren die nu minder vaak een krant lezen, herinneren zich minder vaak dat zij gestimuleerd zijn om een krant te lezen (tabel 4.2.1).

Tabel 4.2.1 Wie heeft je actief gestimuleerd de krant te lezen?¹

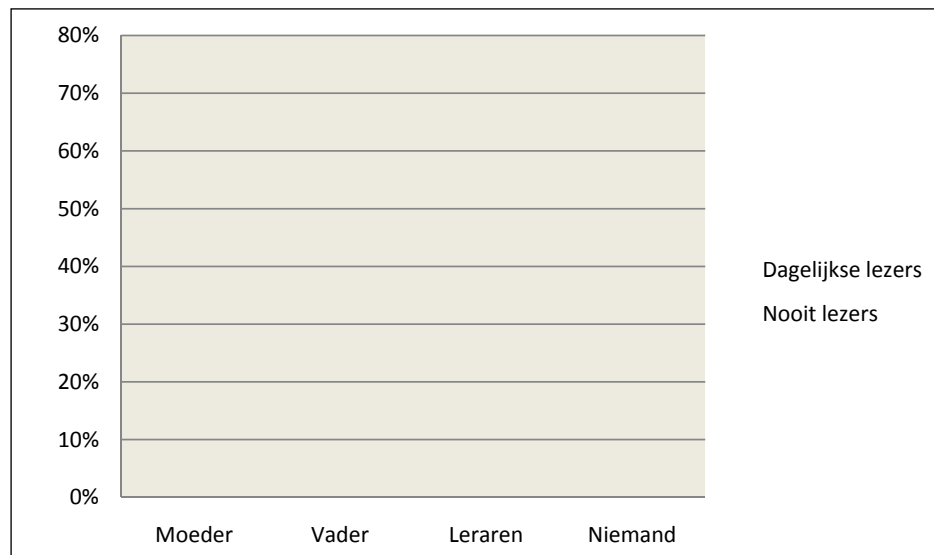
Actief gestimuleerd door? (N=1029)	Allen	Dagelijks	Regelmatig	Zelden	Nooit	Chi ²
Moeder	57%	70%	65%	52%	38%	53,97
Vader	54%	68%	62%	53%	31%	67,47
Broer/Zus	6%	10%	6%	6%	2%	
Oom/tante	1%	1%	2%	1%	1%	
Opa/oma	9%	8%	11%	7%	8%	
Leraren	30%	36%	30%	31%	23%	
Klasgenoten	3%	3%	4%	4%	1%	
Vrienden	5%	10%	4%	5%	1%	17,86
Niemand	25%	15%	19%	24%	45%	60,88

Het verschil voor beïnvloeders (moeder, vader, leraren, niemand) tussen dagelijkse lezers en hen die nooit een krant lezen, is grafisch weergegeven in figuur 4.2.1. We zien een positieve samenhang tussen de mate waarin ouders en leraren de jongeren hebben gestimuleerd om kranten te lezen en de mate waarin de jongeren dat nu daadwerkelijk doen.

Uit deze figuur is de invloed van de directe omgeving af te lezen: van de mensen die nu dagelijks een krant lezen, is slechts 15% dat 'op eigen houtje' gaan doen. De meerderheid geeft aan daartoe aangemoedigd te zijn, waarvan het overgrote deel door hun ouders (ongeveer 70%).

Van de mensen die nu zelden of nooit een krant lezen, zegt de meerderheid dat ze hier ook nooit toe zijn aangemoedigd. Omgekeerd zegt 35% van hen wel aangemoedigd te zijn door ouders. Desondanks zijn zij op latere leeftijd geen krantenlezer geworden. Het lijkt erop dat dagbladlezers uit krantennesten komen dan wel op school kennis hebben gemaakt met dagbladen.

Figuur 4.2.1 Wie heeft je actief gestimuleerd de krant te lezen?

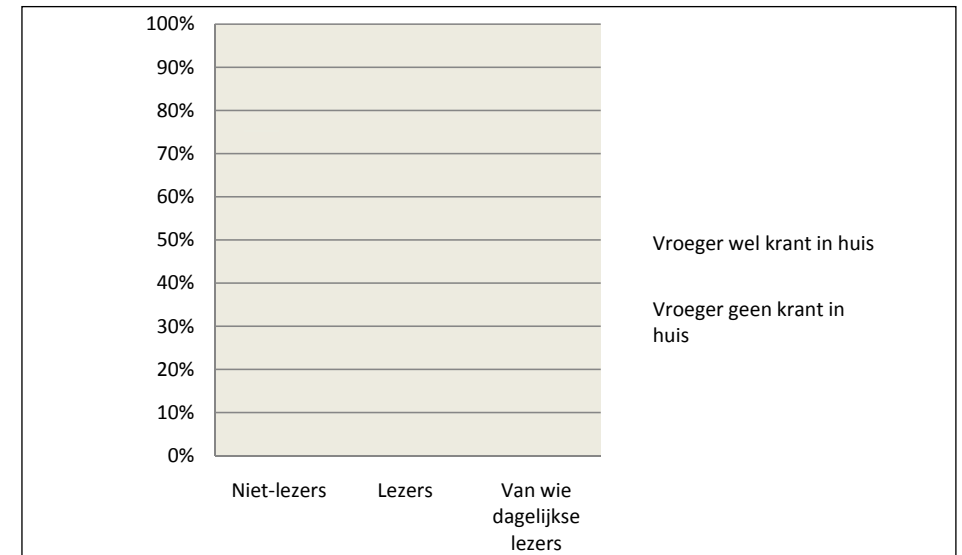

4.3 Kranten in de thuissituatie: aanwezigheid en bespreking

Dat kranten aanwezig waren in de thuissituatie biedt nog geen garantie dat deze ook daadwerkelijk werden gelezen of gewaardeerd. Om een beter beeld te kunnen krijgen van de sociale stimulansen, hebben de respondenten hierover een aantal specifieke vragen beantwoord. In deze paragraaf staat de thuissituatie centraal; in de volgende paragraaf gaan we in op het effect van het gebruik van kranten in het onderwijs. In figuur 4.3.1 wordt weergegeven in welke mate thuis kranten werden/ worden bezorgd (een deel van de onderzoekspopulatie was op het moment van deelname aan de survey nog thuiswonend).

Zowel regelmatige lezers als niet-lezers hebben/hadden in overgrote meerderheid een krant in de thuissituatie. Het verschil tussen niet-lezers en regelmatige lezers is 13%.² Dat verschil wordt groter als we ons richten op de respondenten die zeggen nu dagelijks een krant te lezen. Van hen herinnert zich 92% dat thuis een krant werd bezorgd.

*Figuur 4.3.1 Was er regelmatig een krant in huis toen je jonger was?*³

Voorts hebben de respondenten aangegeven in hoeverre zij het eens waren met de stelling 'ik bespreek het nieuws regelmatig thuis met familie', op een schaal van zeer eens tot zeer oneens. Voor de analyse van de antwoorden onderscheiden we vier typen lezers: jongeren die dagelijks kranten lezen, regelmatig, zelden of nooit (tabel 4.3.1).

Wanneer we de categorieën bundelen en dezelfde stellingen vergelijken, blijkt dat 91% van de dagelijkse lezers het nieuws regelmatig met familieleden bespreekt, tegen 61% van de nooit-lezers.

Over het geheel genomen blijkt er een sterk verband te bestaan tussen de mate waarin thuis over het nieuws wordt gesproken en de regelmaat waarmee respondenten kranten lezen.

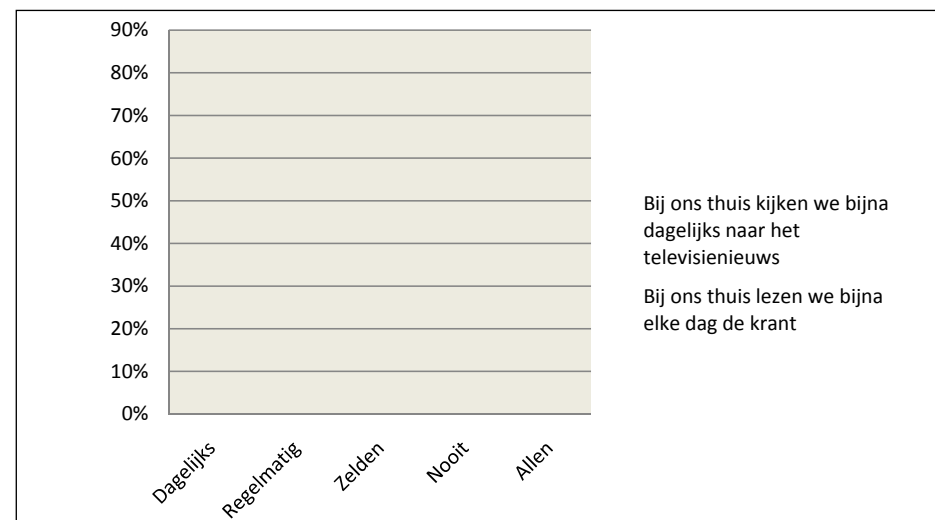
Tabel 4.3.1 Bespreking van het nieuws met familieleden, naar type lezer.⁴

Ik bespreek het nieuws regelmatig thuis met familie, naar type lezers.	Allen	Dagelijks	Regelmatig	Zelden	Nooit
Zeer eens	12%	19%	11%	12%	9%
Eens	66%	72%	72%	65%	52%
Oneens	18%	8%	14%	20%	27%
Zeer oneens	4%	1%	2%	3%	12%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

Is het een nieuwsmilieu dat frequent lezen stimuleert, of is het meer specifiek een krantenmilieu?

Allereerst valt in figuur 4.3.2 de score op van de jongeren die nu nooit kranten lezen: van hen leest slechts 7% thuis wel een krant, terwijl 56% televisienieuws kijkt. Opvallender is de uitkomst voor de dagelijkse dagbladlezers: niet alleen omdat zij veel vaker thuis de krant lezen (78%), maar omdat zij bijna net zo vaak het televisienieuws kijken (79%). Dat is ook een hogere score dan die van niet-lezers. Het kijken naar televisienieuws blijkt eerder positief dan negatief samen te hangen met het lezen van kranten. De kans dat respondenten nu regelmatig kranten lezen, wordt vooral groter als in hun thuissituatie kranten werden gelezen. Oftewel: opgroeien in een nieuwsmilieu lijkt een positief effect te hebben op de leesfrequentie, vooral als dat een krantenmilieu is.⁵

Figuur 4.3.2 Bespreken televisienieuws, respectievelijk kranten lezen in thuissituatie, gemeten naar leesfrequentie.⁶

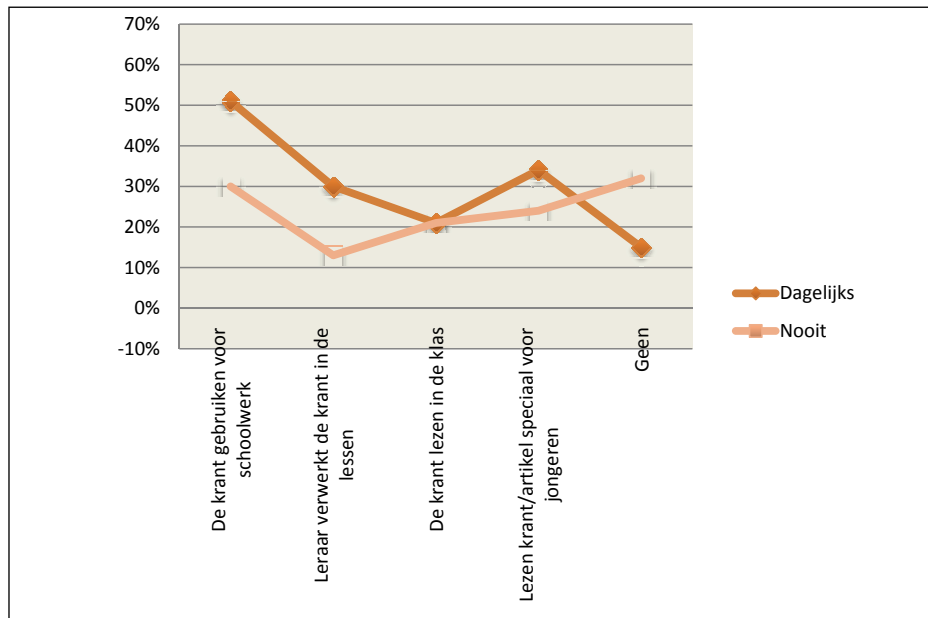
4.4 Kranten in het onderwijs

In het onderwijs worden kranten op verschillende manieren ingezet: bijvoorbeeld om de actualiteit en de werking van de media te bespreken, of om aandacht te besteden aan tekstanalyse en woordenschat. Ook de werkvormen verschillen: van het puur lezen of het discussiëren over de actualiteit tot een meer intensieve verwerking van krantenartikelen voor lees- en schrijfdossiers.⁷

In dit onderzoek hebben de respondenten aangegeven op welke wijze zij op school de krant gebruik(t)en. Figuur 4.4.1 toont de beantwoording van de respondenten die nu dagelijks een krant lezen en van de respondenten die nooit een krant lezen. De onderzoekspopulatie is tussen de 15 en 29 jaar oud. Alle respondenten hadden de basisschool reeds afgerond; zij hebben geantwoord wat zij zich konden herinneren van het werken met de krant op de basisschool.

Dagelijkse lezers herinneren zich vaker dan niet-lezers dat zij op school met de krant hebben gewerkt. Van de jongeren die nu dagelijks een krant lezen, heeft bijvoorbeeld 51 % de krant gebruikt voor schoolwerk, tegen 30% van de nooit-lezers. Er zijn maar weinig dagelijkse lezers die zich niet kunnen herinneren ooit op school met de krant te hebben gewerkt: ongeveer 12 %, terwijl bijna twee maal zo veel niet-lezers zeggen op school nooit met de krant te hebben gewerkt.

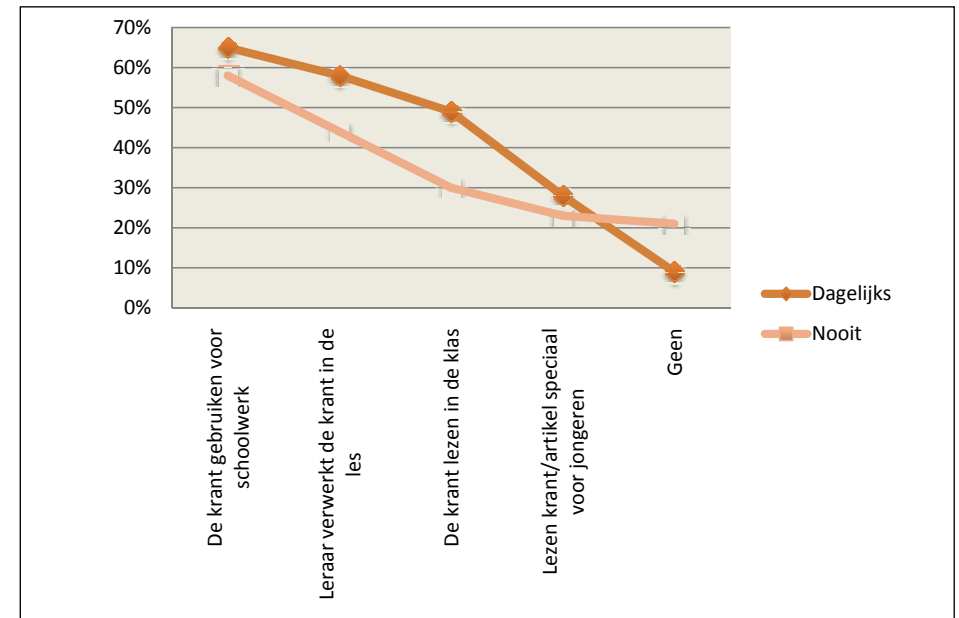
Figuur 4.4.1 Gebruik van kranten op de basisschool.⁸

Van de totale onderzoekspopulatie (die tussen de 15 en 29 jaar oud is) zit bijna een kwart nog op de middelbare school. Deze groep heeft geantwoord op basis van hun huidige schoolsituatie; alle andere respondenten op basis van wat zij zich konden herinneren van het werken met de krant op de middelbare school. Figuur 4.4.2 toont de beantwoording door de dagelijkse lezers en de nooit-lezers.

Ook voor het voortgezet onderwijs zien we dat de dagelijkse lezers hoger scoren op alle toepassingen van de krant dan de niet-lezers. Bovendien liggen de percentages veel hoger: van de dagelijkse lezers heeft 51% op de basisschool 'de krant gebruikt voor schoolwerk'; tegen 65% in het voortgezet onderwijs. 49 % van de huidige dagbladlezers las/leest op de middelbare school kranten, dat is ruim twee keer zo veel als op de basisschool.

Figuur 4.4.2 Gebruik van kranten op de middelbare school.⁹

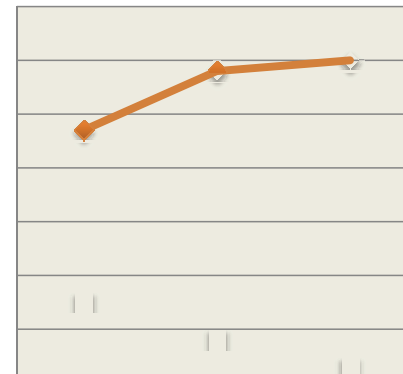
4.5 Kranten en de vriendenkring

In de vorige paragrafen hebben we gezien dat een vroege kennismaking met de krant, gecombineerd met actieve verwerking bijdraagt aan het lezen van kranten op (iets) latere leeftijd. Desondanks is het aandeel jongeren dat nu regelmatig een krant onder ogen krijgt, relatief laag: van de onderzoekspopulatie ongeveer 30%. Dit is inclusief lezers van gratis kranten.

In tabel 4.2.1 zagen we dat vrienden elkaar niet actief aanmoedigen om kranten te lezen. Desalniettemin zien jongeren in hun peers wel degelijk een stimulans om het nieuws te volgen. Gevraagd naar hun motieven om nieuws te volgen, geeft van de totale onderzoekspopulatie gemiddeld 75 % aan dat een reden om het nieuws te volgen is om gespreksstof met vrienden te hebben. Dit geldt voor de hogere leeftijdsgroepen in grotere mate dan voor jongeren. Zie figuur 4.5.1.

Een verklaring hiervoor kan liggen in het feit dat oudere jongeren vaker uitwonend zijn en vaker met studiegenoten dan wel collega's het nieuws bespreken, terwijl de jongste groep nog thuiswonend is en het nieuws eerder met ouders dan met vrienden bespreekt (zie ook paragraaf 4.3).

Figuur 4.5.1 Motieven om nieuws te volgen; gespreksstof vrienden versus gespreksstof vrienden op blogs e.d., naar leeftijdsgroepen.¹²

4.6 Kranten en mediawijsheid

Sinds enkele jaren wordt vanuit politiek en wetenschap gehamerd op het belang van media-educatie. Media-educatie heeft als doelstelling het bevorderen van mediawijsheid, dat wil zeggen het kritisch en bewust kunnen gebruiken van media. Om in een gemedialiseerde democratische samenleving actief te kunnen participeren, zo is de gedachte, moeten jongeren mediawijs zijn.¹³ De nieuwe technologische infrastructuur stelt jongeren weliswaar in staat om gemakkelijker deel te nemen aan het publieke debat, terwijl de praktijk laat zien dat zij de nieuwe mogelijkheden vooral benutten om met elkaar in contact te komen.

Ten aanzien van participatie hebben de respondenten aangegeven of zij zelf zouden willen bijdragen aan de nieuwsvoorziening. De positieve respons hierop is zeer laag: van de lezers zegt 7% dit belangrijk te vinden tegen 5% van de niet-lezers (uit 3.8.2). Deze resultaten staan haaks op de visie dat de teloorgang van de traditionele media moet worden toegeschreven aan de opkomst van de zelf producerende en publicerende burger.¹⁴

Uit de focusgesprekken komt een voorzichtige verklaring voor deze lage cijfers bovendien: de jongeren blijken zelf nogal wantrouwend te staan tegenover met name blogs en ze maken een sterk onderscheid tussen enerzijds blogs en anderzijds de feitelijke berichtgeving door professionele redacties: "Op blogs willen mensen vooral hun mening ventileren. Daar kan iedere imbeciel wel wat op beweren. Van nieuwsredacties weet je dat er professionele mensen zitten." Daarnaast lijkt de lol van het zelf produceren niet van heel lange duur: "veel jongeren kunnen de inspanning niet opbrengen om er steeds aan te blijven werken."¹⁵

Jongeren lijken dus vooralsnog niet veel trek te hebben in het zelf bijdragen aan de nieuwsvoorziening. Dat zou evenwel binnen afzienbare tijd kunnen veranderen. Want in het onderwijs wordt tegenwoordig veel aandacht besteed aan het zelfstandig werken, waarbij juist ICT toepassingen een grote rol spelen. De schoolgaande jeugd doet daarbij steeds meer ervaring op met het zelf produceren en verspreiden van informatie. En daarmee wordt ingespeeld op de toenemende neiging om leerlingen in het kader van de mediawijsheid zelf actief met media om te laten gaan.

Voor de dagbladsector ligt hier in de komende jaren een belangrijke extra taak. Veruit de meeste onderwijsprogramma's die zijn gericht op mediawijsheid, hanteren namelijk nog altijd een enge definitie van media (de discussie gaat overwegend over televisiereclame en veilig internet) en gaan in eerste instantie uit van de negatieve invloed van 'de media'. In plaats van jonge mensen weerbaar te maken door hen zelf te laten reflecteren en discussiëren over de impact van mediacontent, worden zij aangemoedigd media bij voorbaat te wantrouwen.¹⁶

De dominante aanwezigheid van de televisie en in toenemende mate ook van de computer in het leven van opgroeiende kinderen, gecombineerd met de indringendheid van deze beeldmedia en de grote beschikbaarheid van gewelddadige content, maakt de protectionistische benadering verklaarbaar. Maar er wordt daarmee te gemakkelijk voorbijgegaan aan het feit dat er ook media zijn die een positieve rol kunnen hebben, met name bij het ontwikkelen van democratisch burgerschap. Journalistieke media, in het bijzonder kranten, kunnen een gunstige invloed hebben, omdat zij burgers uitgebreid informeren over maatschappelijke ontwikkelingen en hen betrekken bij het publieke debat.¹⁷ Dat kan de voedingsbodem voor maatschappelijke betrokkenheid versterken. In hoofdstuk 5 gaan we nader in op het verband tussen nieuwsmediagebruik en de maatschappelijke betrokkenheid van jongeren.

4.7 Conclusies

De meerderheid van de respondenten heeft al voor zijn 18e verjaardag kennis gemaakt met kranten.

Er is een sterke samenhang tussen het thuis lezen van de krant en de huidige leesfrequentie: voor jongeren die nu dagelijks een krant lezen, geldt vaker dat in de thuissituatie ook een krant was dan voor jongeren die nu nooit een krant lezen. Ook valt op dat er een positief verband is tussen bekijken en bespreken van het televisienieuws in de thuissituatie en de mate waarin jongeren nu regelmatig een krant lezen

Hoewel een causaal verband niet direct is aangetoond, is de kans groot dat jongeren op latere leeftijd kranten lezen als zij daarmee thuis in aanraking zijn gekomen en/of op school actief hebben gebruikt.

Dit sluit aan bij Vlaams onderzoek naar het effect van het gebruik van kranten in het onderwijs: uit dit onderzoek komt naar voren dat jongeren die op school met de krant hebben gewerkt, vaker nu/latere een krant lezen.

Noten

¹ df 3, p <0,001

² Chi² (df 1, p <0,001): 15,60 (N=680)

³ N=680. Chi² (df1), p <0,001:15,60. Odds ratio 2,45.

⁴ Chi² (df 9, p <0,001): 79,00 (N=1029)

⁵ De verschillen zijn significant Chi² (df3), p <0,001. Voor televisienieuws 28,22. Voor thuis kranten lezen 285,48 (N=1029).

⁶ Chi² (df3), p <0,001 : 28,22 285,48

⁷ De aanpak verschilt per school en per docent. Blijkens gebruikersonderzoek van Stichting Krant in de Klas zetten docenten de krant in voor voor media-educatie en taalvaardigheid en 'omdat het belangrijk is dat leerlingen kranten lezen'. Zie Gebruikersonderzoek Stichting Krant in de Klas 2006

⁸ Chi² (df3), p <0,001: 17,83, 22,11

⁹ Chi² (df3), p <0,001:17,88; 23,27

¹⁰ Newspaper Association of America Foundation – *Growing lifelong readers. The impact of student involvement with newspapers on adult readership*. Arlington, 2004.

¹¹ Raeymaeckers, Karin, Hoebeke, Tim en Hauttekeete, Laurence (2008) – "Newspapers in education in Flanders." In: *Journalism Practice*, 2: 3, 414-426

¹² De verschillen tussen de leeftijdsgroepen zijn significant; Chi² (df6, p <0,001) = 25,91 (gespreksstof vrienden) resp. 35,87 (gespreksstof vrienden via blog, forums e.d.).

¹³ Raad voor Cultuur (2005). Mediawijsheid, *de ontwikkeling van nieuw burgerschap*. Den Haag: RvC.

¹⁴ Vergelijk: Gillmor, D. (2006). *We the media. Grassroots journalism by the people, for the people*. Sebastopol: O'Reilly. Blanken, Henk & Deuze, Mark (2007). *Pop-Up. De botsing tussen oude en nieuwe media*. Amsterdam: Atlas

¹⁵ Qrius (2007). *Jongeren07. Alle opties open*. Amsterdam: Qrius, p.21

¹⁶ Uitzondering hierop vormen overigens onderwijsprogramma's die zijn gericht op 'mediaproductie', op het zelf maken van mediacontent. Al gaat de aandacht daar vooralsnog meer uit naar maken van kunstzinnige producties, dan naar het zelf kritisch vergaren, bewerken en verspreiden van informatie.

¹⁷ Divina Frau-Meigs beargumenteert hoe het zelf produceren van content bijdraagt aan de 'empowerment' van jonge burgers (2007) – *Media education. A Kit for teachers, students, parents and professionals*. Unesco <http://www.eavi.eu/images/stories/reports/mentor-kit.pdf>

